DE STAATSFINANCIËN NA DEN OORLOG.

De Millioenennota, welke op 20 September j.l. verscheen en meer nog wellicht de redevoering, die de Minister van Financiën op 20 December bij de Algemeene Beschouwingen omtrent de Staatsbegrooting hield, hebben een periode der Nederlandsche financiën afgesloten, die ongetwijfeld in latere jaren de belangstelling zal wekken en waarvan het dus wel wenschelijk is de hoofdpunten vast te leggen. Trouwens ook bij de Sainirung onzer financiën waaraan thans de hand wordt geslagen en wellicht ook bij de verkiezingen, welke binnenkort gehouden worden, zal een overzicht van hetgeen op het stuk der financiën sedert den zomer 1918 is geschied, van nut kunnen zijn. Vooraf een kort overzicht van de Crisisfinanciën.

De Nederlandsche financiën hebben, gelijk die van nagenoeg alle landen, sterk geleden door den oorlog. Ten onzent is getracht om van den beginne af zooveel mogelijk een scheiding te maken tusschen de normale staatsfinanciën en de crisisfinanciën. Van den aanvang af is er afzonderlijk boekgehouden van al die uitgaven en ontvangsten, die samen hingen met de „crisis”. In de begrootingen, gelijk het Parlement, en in de Rekeningen, gelijk de Algemeene Rekenkamer dit vaststelt, is van die splitsing niets te zien. Het werd niet praktisch geacht de splitsing daar tot uiting te brengen, omdat in dat geval afzonderlijke posten noodig waren geweest voor de uitgaven, die met de crisis verband hielden en tevens in elk bijzonder geval aan de Rekenkamer had moeten worden aangetoond, dat een uitgave of ontvangst niet tot den normalen vredesdienst behoorde. Soms was een eenigzins willekeurige scheiding onvermijdelijk, die, wijl het om een kwestie van financiële politiek — niet van comptabiliteit — ging, zonder bezwaar aan de Regeering, — natuurlijk onder contrôle van het Parlement —, kon worden overgelaten. Een officiële splitsing in de wettelijke begrootingen zoude het aan het Parlement gemakkelijker hebben gemaakt om een votum uit te lokken over de vraag, of een uitgaaf al dan niet als crisisuitgave zoude mogen worden

beschouwd, maar al stond deze gemakkelijke weg niet open, de Kamers hielden toch de gelegenheid om door moties en dergelijken een uitspraak ter zake te doen, als zij zulks noodig achtten. Tot dusverre is dat niet het geval geweest.

Wie omtrent de bedoelde splitsing iets weten wil, moet zijn licht opsteken in de Millioenennotas en de bijlagen daarvan in welke, zoo voor de afgeloopen als voor de loopende en aanhangige diensten zooveel mogelijk details gegeven worden omtrent hetgeen tot den crisisdienst wordt gerekend zoo in uitgaaf als in ontvangst.

Het spreekt wel van zelf, dat de scheiding naar gelang de oorlog langer duurde, met name wat de ontvangsten aangaat, moeilijker te maken viel. In de eerste jaren is getracht om de invloed, welke de crisis had op de bestaande belastingen, die tot dekking van de normale uitgaven bleven dienen, in rekening te brengen. Men vindt in die jaren de crisisonvangsten tot een negatief bedrag (dus als uitgaaf) geraamd, wat tot uiting bracht, dat werd verondersteld, dat de gewone belastingen tengevolge van den oorlog trager vloeiden, en aangenomen werd, dat het aldus onstaande deficit als een crisisuitgaaf tot aanvulling der normale ontvangsten mocht worden beschouwd.¹⁾ Toen bleek, dat het trager vloeien zeer meeviel en al spoedig niet te onderkennen viel, is daarmede opgehouden. Later is het ongetwijfeld voorgekomen, dat de gewone middelen, afgezien van de waardedaling van het geld, ruimer vloeiden dóór den oorlog maar zulks in cijfers te brengen was ten eenen male uitgesloten.

Aangeteekend zij hier terstond, dat bij lange niet alle extra-belastingen, welke in verband met de crisis geheven werden onder de middelen tot dekking der uitgaven vervat in de Staatsbegroting zijn opgenomen en daar dan onder de rubriek crisisonvangsten zijn gerekend. Reeds van den beginne af toch is er een afzonderlijk fonds ingesteld tot betaling van de rente en aflossingen der crisisleeningen en aan dit fonds zijn ten goede gekomen: *a.* de opcenten ten behoeve van dat fonds geheven op de Inkomstenbelasting, de Dividend- (en Tantième)belasting, de Personeele belasting, de Vermogensbelasting, het zegel van buitenlandsche effecten, alsmede op de Accijnzen op wijn gedistilleerd en suiker; *b.* de inkomsten tengevolge van terugbetaling van voorschotten aan de gemeenten; *c.* alle inkomsten wegens verkoop van goederen en

---

¹⁾ Het gaat slechts om 11.8 millioen.

wegens terugbetaling van uitgaven door Oorlog en Marine voor derden gedaan, welker betaling als crisisuitgave was beschouwd (later ook nog renten en een uitkeering van de schatkist voor zoo veel noodig tot dekking der uitgaven). Als crisisontvangsten, die rechtstreeks dienden tot dekking van de in de algemeene begroo-ting voorkomende crisisuitgaven, hebben slechts gegolden de opbrengst van de Oorlogswinstbelasting, alsmede gedurende de jaren 1916/'17 tot 1919/'20 de opbrengst van de Verdedigingsbelastingen Ia en Ib en II. (Deze laatste zijn met een belangrijk lager tarief sedert 1 Mei 1920, tot inkomsten van het Leeningsfonds bestemd).

In de jongste Millioenennota wordt een summier overzicht ge-geven van al de Crisisuitgaven en -Ontvangsten in de jaren 1914—1920, en de vermoedelijke uitgaven en ontvangsten in 1921 en 1922 alsmede van de wijze waarop de uitgaven zijn gedekt zoo door de vermelde ontvangsten als door Crisisleeningen. Wij vullen dat hierbij eenigszins aan.

De totale uitgaven tot en met 1920 bedroegen f 2.106.300.000

Aangenomen wordt dat nog is/en wordt uitge- geven in 1921 en 1922	- 110.300.000
totaal	f 2.216.600.000

Hiertegenover staat aan crisisleeningen:

leening 1915. . .	275.000.000
leening 1916. . .	125.000.000
2e leening 1916 . .	121.250.000
leening 1917 (nieuw geld) . .	252.500.000
leening 1918 . .	346.500.000
leening 1919 voor- zoover voor crisis	230.557.000
	1.350.807.000

Oorlogswinstbelasting tot 1 April
1922, Verdedigingsbelastingen

tot 1 Mei 1920 . . . . . 988.958.000

totaal . . .	f 2.339.765.000

over	f 123.165.000

Welk overschot nog is te vermeerderen met de verdere ontvangsten uit de Oorlogswinstbelasting zullen voortkomen, en te verminderen met hetgeen in 1921 en '22 meer dan 111 miljoen mocht worden uitgegeven aan Crisisuitgaven, en dat te zijner tijd zal zijn te vermeerderen met eventueele overschotten van crisisschulden.

Van de crisisuitgaven *tot en met 1920* gedaan (voor de latere ontbreekt nog de specificatie) ten bedrage van f 2.094.500.000 werden gebruikt (ruwe cijfers).

Voor uitgaven van Oorlog en Marine	f 1.228	miljoen
Voor de distributie en andere materiele zorg		
voor de bevolking (incl. uitgewekenen) en		
voor duurtetoeslagen	- 743	miljoen
Voor uitkeeringen aan de gemeenten uit de		
oorlogswinstbelasting (later veel verhoogd) -	64	miljoen
Voor interneering van krijgsgevangenen . . .	- 5.2	miljoen
Voor diversen	- 54.3	miljoen
	f 2.094.5	miljoen

De dienst der leeningen welke voor de crisisuitgaven werden gesloten, vordert aan rente en aflossing ten laste van het leeningsfonds een bedrag van ongeveer 80 miljoen tot aan het jaar 1930; daarna zal er tot 1934 95 miljoen noodig zijn, welk bedrag in 1934 tot f 73 miljoen zal dalen en in 1940 zal dalen tot 47.000.000 welke som tot 1958 zal zijn uit te trekken ²⁾).

Ofschoon het onze bedoeling is in het bijzonder den loop van zaken den gewonen dienst betreffende sedert het jaar 1917 te bespreken, hebben wij gemeend de bovenstaande cijfers te moeten geven ; met een dubbel doel t.w. :

Eenerzijds om te herinneren, dat de groote bedragen, die wij thans aan belastingen te betalen hebben voor een niet onbelangrijk deel het gevolg zijn van de crisis ; en anderzijds om opmerksaam te maken op een feit, dat bij de bepaling der financiëele politiek sedert den wapenstilstand (eigenlijk al sedert de crisisschuld in vele honderden miljoenen ging loopen), geen oogenblik

---

²⁾ Hoe de Antirevolutionnaire partij op deze bedragen wil bezuinigen, zooals haar programma belooft (ten einde de belastingen te kunnen verminderen) is niet duidelijk tenzij men de afgeloste bedragen weer opnieuw wil leenen en de crisisschuld aldus tot een eeuwigdurende wil maken.

uit het oog mocht worden verloren. Bij de jaarlijksche overweging van het budgetair evenwicht in de millioenennota bleven de crisis-uitgaven en ontvangsten buiten beschouwing. Maar de lasten die ze medebrachten — en langen tijd medebrengen zouden — mochten natuurlijk niet vergeten worden, als men zich afvroeg, of voor andere uitgaven de belastingen zonder te veel bezwaar konden worden verhoogd. En wanneer wij nagaan de stijging der uitgaven van den Staat in de laatste jaren, dan moet daarbij voortdurend gédacht worden aan het feit, dat die stijging plaats vond in een tijdperk dat volgde of gedeeltelijk samenviel met, een tijdperk, waarin de lasten voor een lange reeks van jaren werden verhoogd tengevolge van uitgaven, die niet hun aequivalent vinden in langdurig genot van allerlei zaken welke aan den publieken dienst ten goede komen. Indien het immer oirbaar ware om een paar jaar achtereen met tekorten op den gewonen dienst te werken, dan ware zulks toch zeker het meest af te keuren in een tijd, die dadelijk volgt op eene, waarin op groote schaal door de Staat op het nationaal vermogen is ingeteerd. Al zijn de crisis-uitgaven ter wille van het overzicht over 's Rijksfinanciën terecht uitgeschakeld bij de jaarlijksche overweging van het budgetair evenwicht, evenals zulks met de *buitengewone* of kapitaalsuitgaven geschiedt, *de crisisuitgaven waren toch gewone uitgaven* in den zin van uitgaven tegenover welke niet, zooals tegenover de buitengewone uitgaven, vermeerdering stond van het productief bezit van den Staat. De tekorten op den crisisdienst, die voor f 1350 millioen door leeningen zijn gedekt, waren tekorten op den gewonen dienst, als men aan dit begrip de juiste beteekenis geeft van den dienst, die het armer en rijker worden van den Staat aangeeft in tegenstelling met den buitengewonen dienst, die slechts verschuivingen in het vermogen van den Staat noteert. Excusabele tekorten op den gewonen dienst, maar toch tekorten op gewoon, en het feit, dat zij voorkwamen was een reden om meer dan ooit te voren te waken tegen een politiek, welke wederom tot reeksen tekorten op den gewonen dienst kon leiden.

Wij willen thans beginnen met het nevens elkander stellen van de cijfers van den gewonen dienst volgens de begrootingen voor 1917, 1919 en 1922 gerangschikt naar de onderafdeelingen der hoofdstukken van de begrooting, die grosso modo verschillende takken van Staatsdienst betreffen.

Het jaar 1917 is gekozen, omdat bij het opmaken van de begrooting van dat jaar de duurte nog geen groote rol speelde; wel waren reeds over 1916 zeer matige duurtetoeslagen aan ambtenaren toegekend, doch deze golden als crisisuitgaven, zijn dus in de hiervolgende cijfers niet begrepen. Het jaar 1919 is genomen, omdat dit het eerste jaar was waarvoor de begrooting onder de auspiciën van de nieuwe regeering werd vastgesteld (van dat jaar is dan ook de begrooting genomen gelijk die in Maart—April 1919 in het Staatsblad is gekomen), terwijl de begrooting, gelijk die werd ingediend voor 1922 kan worden beschouwd als het onvermijdelijk resultaat van de gedurende ruim drie jaren gevoerde financiële politiek. De aanvankelijke begrooting van 1922 is niet beteekenend hooger dan de definitieve van 1921.

Ten einde vergelijking tusschen de cijfers mogelijk te maken moesten in vele gevallen correcties worden aangebracht, omdat sommige afdeelingen van begrootingshoofdstukken in 1919 en in 1922 bestaande, in 1917 nog niet bestonden, terwijl de toevoeging van twee nieuwe departementen en de overbrenging van takken van staatsdienst daarheen somtijds gepaard ging met het toevoegen of afnemen van onderdeelen van die afdeelingen aan of van andere afdeelingen.

Intusschen moge nog vooraf gaan een overzicht van den gewonen dienst in ontvang en uitgaaf gelijk die geraamd werd op het oogenblik toen de aanvankelijke begrootingen aangenomen waren, alsmede de afloop van den dienst, voorzoover reeds bekend een en ander in de jaren 1917—1922.

Jaar	Gewone dienst in duizendtallen van guldens					
	ontvangsten		uitgaven		saldo	
	raming	uitkomst	aanvankelijke raming	uitkomst	raming	uitkomst
1917	258.000 a)	304.805	265.831	267.260	— 7.831	+ 36.845
1918	274.834	329.648	284.746	333.374	— 9.912	— 3.725
1919	298.218	464.256	340.508	438.718	— 42.290	+ 25.538
1920	401.000	585.534	450.713	601.493	— 19.713	— 15.959
1921	544.182	588.182??	634.438	644.438??	— 90.256	— 56.306??
1922	590.908		638.964 b)		— 48.056	

a) hierin is opgenomen kleine f 17 miljoen van belastingen, welke einde 1916 reeds door de 2de Kamer waren aangenomen.

b) raming bij de indiening der begrooting. De vraagteekens wijzen op de *veronderstelling*.

Men ziet uit de bovenstaande cijfers de reusachtige stijging der uitgaven en ook der ontvangsten. Tevens blijkt, daaruit dat de Regeering in de jaren 1918—1922 telken jare met zeer groote tekorten in zee ging, tegen welke zij echter meestal reeds spoedig maatregelen nam door belastingvoorstellen (zie blz. 377).

Eindelijk dat in de jaren 1919 en 1920 de werkelijke uitgaven in ontzettende mate de aanvankelijk bij de begrooting vastgestelde raming *overtroffen*. In 1919 met niet minder dan 98 miljoen en in 1920 met niet minder dan ruim 150 miljoen.³⁾ De groote verhooging der aanvankelijke raming in een volgend jaar was dan ook voor een niet onbelangrijk deel reeds vastgelegd door tusschen tijdsche verhoogingen in het vorige jaar.

Bezien wij thans de uitgavencijfers van de jaren 1917, 1919, en 1922, hierboven vet gedrukt, nader in detail.

De verschillende afdeelingen der 13 hoofdstukken (het 1e Hoofdstuk is als vrijwel onveranderd buiten rekening gelaten), zijn van 1917 op 1919 en van 1919 op 1922, gestegen als uit de onderstaande tabellen blijkt⁴⁾. Herinnerd zij dat voor alle drie de jaren de buitengewone uitgaven en de crisisuitgaven buiten rekening zijn gelaten.

Hoofdstuk. II.	Duizendtallen guldens		
	1917	1919	1922
Staten-Generaal	450	702	1.054
Raad van State	188	169	226
Rekenkamer	178	256	424
Kanselarij der Orden	9	9	22
Kabinet der Koningin	46	60	74
Hoofdst. II. Buitenl. Zaken.			
Kosten Departement	147	268	678
Buitenl. Zendingen en Consulaten	1.354	1.545	3.925
Verschillende uitgaven	67	214	715

³⁾ Ter vergelijking zij medegedeeld, dat in 1901 de *geheele gewone dienst* in uitgaaf f 150 miljoen bedroeg. (Posterijen inbegrepen).

⁴⁾ Fouten zelfs van een of meer tienduizenden zijn bij sommige posten speciaal van 1917 en 1919 niet uitgesloten, omdat bij overbrenging van posten van het eene hoofdstuk naar het andere in 1919 en later niet altijd dezelfde omschrijving en indeeling is behouden, zoodat zonder minutieus onderzoek aan het betrokken departement volledige juistheid niet was te bereiken, deze is echter ook niet van groot belang.

Hoofdst. IV. Justitie.

Kosten van Departement . . .	291	424	641
Rechterlijke Macht	2.792	4.124	6.006
Militaire Rechtspr.	121	212	271
Centr. Raad. Beroep en Raden			
v. Beroep	216	279	383
Gerechtskosten	421	521	800
Rijkspolitie.	2.217	3.429	8.993
Gevangenissen. Rijkswerkinr. .	3.188	5.262	8.217
Rijkstuchtwezen	2.730	4.169	7.071
Reclasseering	128	212	286
Gebouwen	559	2.678	1.885
Diversen.	38	55	331

Hoofdst. V. Binnenl. Zaken.

Kosten v. Departement . . .	80 ?	125	188
Binnenl. Bestuur	1.101	1.325	4.172
Armwezen	1.410	1.993	3.192
Staatscouranten	165	167	632
Bijdrage aan het Bouwfonds ($\frac{1}{2}$)	689	764	1.017

Hoofdst. V A. Onderwijs.

Kosten v. Departement	128	311	738
Hooger Onderwijs	4.571	6.243	11.754
Middelb. Onderwijs	1.905	3.254	7.456
Nijverheids. Handels Onderw. .	2.417	3.768	14.629
Lager Onderwijs	27.602	36.078	99.190
Kunsten. Wetenschappen . . .	1.117	2.003	3.337
Bijdragen aan het Bouwfonds ($\frac{1}{2}$)	689	764	1.017

Hoofdst. VI. Marine. (Pensioenen inbegrepen).

Militair Uitgaven (na aftrek v. buitengew. en restitutie van In- dië voor den Vlootbouw) . .	26.951	26.254	37.753
Niet-Militaire uitg.	4.207	4.823	10.140

Hoofdst. VII A. Nationale Schuld (zonder crisisschuld).

Rente	37.302	41.172	71.689
Aflossing	6.815	7.362	10.140

Hoofdst. VII B.

Kosten v/h. Departement . . .	112	567	1.080
Grootboeken. Agentschappen . .	75	97	228*)
's Rijk's Schatkist	132	228	294
Adm. Directe Belast. Inv. Ac- cijzen	9.025	15.541	26.329
Adm. Registratie Domijnen . .	2.897	4.052	7.449
Eeredienst	1.985	1.992	1.999
Uitkeeringen (Hoofdzakel. aan gemeenten	12.460	13.075	14.171

Hoofdst. VIII. Oorlog. (Pensioenen inbegrepen).

Eindcijfer (voor 1917 gecorri- geerd	38.886	39.194	73.461**)

Hoofdst. IX. Waterstaat.

Kosten v/h. Departement . . .	200 ?	277	473
Kosten v/d. Waterstaat . . .	14.880	20.522	31.781
(waaronder aan personeel . .	2.087	2.275	5.245)
Burgerlijk luchtvaart	—	—	1.315
Spoorwegen	2.293	1.931	5.910 ?
(waaronder aan personeel . .	281	303	525
Postspaarbank	1.126	1.497	3.190
Tekort Posterijen	winst	—	4.628

Hoofdst. X. Landbouw. Nijv. Handel.

Kosten v/h. Departement . . .	207 ?	331	693
Afd. Landbouw	4.224	6.222	11.087
Nijverheid	988	1.029	6.326
Staatsmijnen (Expl.)	10.142	30.810	33.400
Handel	464	1.284	3.963
Visscherij	247	277	706

Hoofdst. X A. Arbeid.

Kosten v/h. Departement . . .	84 ?	235	440
Arbeid	554	802	1.470
Arbeidersverzekering	12.472	12.548	41.129
Volksgezondheid	1.121	2.517	6.540
Werkloosheidverzekering en Ar- beidsbemiddeling	806	1.329	7.169

*) waaronder f 100.000 voor Zilverbonsaanmaak.

**) Intusschen met f 2.140.000 verminderd.

Hoofdst. XI. Koloniën.			
Kosten v/h. Departement	482	716	1.916
Suriname	2.447	1.349	3.400
Curacao	832	1.195	1.750
Pensioenen enz. (van alle niet- militaire departementen en bedrijven)	14.671	15.265	24.050
Uitkeering art. 38 Bezoldigings- besluit (teruggave pensioens- bijdragen)	—	—	10.369

Wij merken hierbij dadelijk op dat men niet door alle posten van 1917 bijeen te tellen het geheel van 1917 vindt en evenmin bij de volgende jaren. Vooreerst ontbreekt hoofdstuk I en zijn in Hoofdstuk IX Waterstaat, bij de afdeling Waterstaat en Spoorwegen naast het totaalbedrag ook de bedragen alleen voor personeel gemeld. Eindelijk zijn bij alle hoofdstukken een aantal kleine posten, meestal voorkomende in de afdeling „Pensioenen, wachtgelden, gratificatiën enz.” verwaarloosd omdat de pensioenen van alle niet militaire, hoofdstukken te zamen zijn genomen en de rest van die afdelingen (wachtgelden, gratificatiën en diverse kleinigheden van geen beteekenis zijn, meestal ook niet veel veranderd zijn).

Een blik op de cijfers leert, dat nagenoeg alle posten tusschen 1917 en 1922 veel meer dan verdubbeld zijn; vaak komt verdriedubbing en meer voor. Uit den aard der zaak speelt bij de stijging der posten de waardedaling van het geld een groote rol. Zulks is echter niet het geval bij posten als rente van staatsschuld, aflossing van idem, uitkeeringen aan gemeenten, uitkeering aan het bouwfonds van Binnenlandsche Zaken en Onderwijs, posten voor Sociale Verzekering, voor Eeredienst en voor Pensioenen (deze laatste zijn zooals bekend met 40 % verhoogd, de verdere stijging der pensioenen is het gevolg van hoogere pensioengrondslagen.⁵⁾ De overige afdelingen, die niet nagenoeg verdubbeld zijn, kan men zeggen, dat feitelijk zijn gedaald. Posten die meer dan verdubbeld zijn, zijn daarentegen — afgezien van bouwwerken, waarvan de kostprijs in sommige gevallen tot het driedubbele opliep — door andere omstandigheden gestegen.

⁵⁾ Wat de nieuwe militaire en burgerlijke pensioenwetten méér zullen vorderen, komt in de cijfers voor 1922 nog niet tot uiting.

Natuurlijk zijn er posten die door de toeneming van de bevolking stijgen; geheel automatisch is dat het geval met de uitkeeringen aan de gemeenten; bij vele andere posten is de stijging door de toeneming van de bevolking wel niet automatisch maar toch onvermijdelijk, zoo b.v. bij vele uitgaven van het lager onderwijs. De bevolking nu steeg van begin 1917 tot begin 1922 van 6.583.226 tot 6.940.000 dus met bijna 6 %. Het ware echter niet billijk om aan die bevolkingstoename slechts 6 % der stijging toe te schrijven, wij mogen er gelet op de daling van de waarde van het geld en andere omstandigheden wel 15 % voor nemen, doch natuurlijk bij lange niet over het geheele eindcijfer der begrooting van 1917.

Hoewel de ongekeende stijging der ontvangsten tengevolge van de waardedaling van het geld en van de „boom” in de jaren 1919—1921 een van de belangrijkste factoren moet worden geacht, die hebben geleid tot de zeer sterke stijging der uitgaven, kon toch de toename der ontvangsten die der uitgaven — toen eenmaal bij deze het hek van den dam was — niet bijhouden, zoodat de Minister van Financiën telkens tot nieuwe belastingen of belastingverhoogingen moest komen. Een opsomming moge hier volgen. Wij nemen daarbij alleen die, welke na 1 Januari 1918 tot stand kwamen, omdat de belastingverhoogingen die in het jaar 1916/17 behandeld werden en in den loop van 1917 in werking traden moeten gerekend worden tot de middelen tot dekking van het blijvend tekort, ontstaan tengevolge van de belangrijke nieuwe uitgaven welke van 1913 tot 1915 in het bijzonder door sociale verzekeringswetten waren ontstaan.

De belastingverhoogingen dan, sedert 1 Januari 1918 in werking getreden, volgen hieronder in de volgorde waarin zij in werking traden.

Afzonderlijke dividend-tantiëmebelasting . . .	f	2.000.000
Schatting van de onroerende goederen ingevolge		
de Vermogensbelasting naar de verkoopwaarde -		1.000.000
Verhooging der Inkomstenbelasting	-	30.000.000
Idem van de Vermogensbelasting	-	6.000.000
Verhooging van den accijns op het Gedistilleerd		
van f 90 op f 150 (zonder de opcenten		
Leeningfonds)	-	17.272.000
Overbrengen	f	56.272.000

Overgebracht	f 56.272.000
Verdubbeling van het kwitantiezegel	- 4.000.000
Belasting op de speelkaarten	- 100.000
Nieuwe verhooging van den Gedistilleerdaccijns van f 150 op 300 (zonder de opcenten Leening- fonds)	- 9.090.000
Verhooging van de Successierechten	- 18.000.000
Tabaksaccijns	- 18.000.000
Te zamen	f 105.362.000
Af te trekken is de vermindering door vrijgevinger regeling van den kinderaftrek in de Inkomsten- belasting	- 3.000.000
blijft	f 102.362.000

De cijfers zijn genomen gelijk zij geraamd werden bij de indiening van de betrokken ontwerpen met uitzondering van de beide laatsten die genomen zijn, de tabaksaccijns gelijk die voor 1922 wordt geraamd en de successierechten tot het bedrag, waarmede de raming voor 1922 de werkelijke opbrengst van 1921 overtreft. De verhooging van de inkomstenbelasting met ingang van 1 Mei 1919 heeft voorzeker voor de belastingjaren 1919/20, 1920/21 en 1921/22 een bate van meer dan f 30 miljoen gegeven en ware zij niet tot standgekomen, de raming voor het jaar 1922 ($\frac{1}{3}$ van het belastingjaar 1921/22 en $\frac{2}{3}$ van het belastingjaar 1922/23) zoude vermoedelijk ook meer dan 30 miljoen lager moeten zijn. De gedistilleerdaccijns daarentegen is niet met ten volle f 25 miljoen gestegen tengevolge van de verhoogingen.

Volledigheidshalve zij genoemd de verlenging van de Verdedigingsbelastingen, zij het met een lager tarief, dat bij de verlenging geraamd werd f 51.7 miljoen te zullen opleveren per jaar. De eerste verlenging voor drie jaren met gelijk tarief tot dekking van crisissuitgaven, zal door het publiek in het algemeen niet als een nieuwe last zijn gevoeld en de reeds na een jaar gevolgde verlenging met 14 jaar (van nu af aan ten bate van het leeningfonds) zal wellicht zelfs als een verlichting van lasten zijn gevoeld. Slechts zij, die in de hoogste tarieven vallen, zullen gerekend hebben op het vervallen dier, ook thans nog zware, belastingen. In elk geval echter staan deze wijzigingen buiten den gewonen dienst die hier behandeld wordt.

De aanmerkelijke verzwaring der belastingen — met ruim

f 100 miljoen — werpt nog wel een bijzonder licht op de stijging der uitgaven. Waren de middelen in de loop van weinig jaren, zonder dat er een sterke verhooging van tarieven der bestaande belastingen plaats had, toegenomen, gelijk uit het staatje op bladz. 6 blijkt, dan zoude het begrijpelijker zijn dan thans dat de uitgaven zoo zeer waren gegroeid (als wij mede op bldz. 372 zagen) dan het thans mag worden genoemd. Zeker een leider der financiën, die oog had gehad voor het feit, dat de stijging der middelen niets meer was dan een tijdelijke buitenkans, maar volstrekt niet een symptoom van een blijvende sterke stijging der welvaart, zoude er ook dan tot het uiterste voor hebben gestreden om dien tijdelijken gouden regen te gebruiken voor uitgaven, die slechts eenmaal voorkomen of — maar dat was wellicht te veel gevergd — tot extra-aflossing van crisisschuld, zoodat, als de nedergaande lijn kwam, zonder bezwaar een paar jaar wat minder aan die aflossing kon worden besteed. Hij zoude er zich tot het uiterste tegen hebben verzet om de staatshuishouding in te richten op de inkomsten van een paar mooie financieele jaren, die men wel voorzien kon — ja voorzien moest — dat door meer normale misschien zelfs wel door extra-slechte zouden worden gevolgd. Maar wij kunnen de waarschijnlijkheid niet ontkennen, dat zulks een kundig en karaktervol leider der financiën door het bodemloos optimisme, dat ten minste 999 op de 1000 mensen, — waaronder van de allerknapsten — had aangegrepen, zoude zijn weggevaagd.

Echter de toeneming der middelen was bij lange niet alleen een gevolg van de reusachtige „boom”, welke het tijdperk begin 1919—begin 1921 te zien gaf. Terwijl de middelen dermate stegen, dat zij elk uitgaven-acces, dat eenigszins redelijk was te noemen, verre vóór hadden kunnen blijven, werden de uitgaven zóó uitgezet, dat zelfs de grootste optimisten omtrent den gang van zaken nog f 100 miljoen aan nieuwe belastingen noodig oordeelden, en de belastingen opvoeren tot een peil, dat zelfs als de „boom” nog jaren had aangehouden, algemeen als ondragelijk zoude zijn beschouwd. Wij houden ons overtuigd, dat een minister van Financiën, die zich tegenover zulk een stijging der uitgaven schrap had gezet, toch aan velen de schellen van de oogen had kunnen doen vallen, die hen blind maakte voor het gevaar van een aan den horizon verschijnende débâcle in het Rijksfinanciewezen.

Het lijdt nu wel geen twijfel, of het is in hooge mate noodig

om ten spoedigste over te gaan tot een flinken afbouw van de zoo sterk opgedreven begrootingscijfers. Van de jaren 1918—1921 geeft niettegenstaande de enorme stijging der middelen en de nieuwe belastingen slechts het jaar 1919 een voordeelig saldo op den gewonen dienst. Een overschrijding van de aanvankelijke raming der ontvangsten in 1920 met niet minder dan 184 miljoen heeft niet kunnen voorkomen, dat dat jaar een tekort van f 15 miljoen naliet. En nu in 1921 een aantal middelen hun steilen berggang veranderden in tamelijk snellen terugkeer naar meer normale zônes, staat het wel vast, dat het tekort over dat jaar heel wat grooter zal zijn; wij meenen het in den staat op bldz. 372 matig te hebben geraamd op 56 miljoen. Voor 1922 werd door den Minister in de Millioenennota een tekort van 48 miljoen geraamd, waarvan hij 15 miljoen hoopt te dekken uit hetgeen de ontvangsten van het leeningfonds meer opbrengen dan noodig is voor betaling van de rente en de verplichte aflossingen der crisisschuld en f 5 miljoen uit de meerdere opbrengst van de zegelrechten, wanneer de verhooging daarvan zal zijn tot standgekomen. Op de eerste dekkingspost mag wel in hoofdzaak gerekend worden, vermits de aard der inkomsten van het leeningfonds zoodanig is, dat ze in 1922 nog wel ruim zullen blijven vloeien. De wijziging der zegelwet is reeds aangenomen en op 1 Maart j.l. in werking getreden, zoodat op $\frac{5}{6}$ van f 5 miljoen mag gerekend worden. Blijft een tekort van 30 miljoen. Echter is de begroting voor 1922 gedurende de behandeling met ongeveer f 5 miljoen verhoogd, terwijl een wijziging der pensioenwetten werd aangenomen die ongeveer f 8 miljoen aan meer-uitgaven voor 1922 zal medebrengen en voorzeker op een tekort der spoorwegen van een tiental millioenen moet worden gerekend, waarvoor de begroting niets uittrekt. Doch het ergste is, dat, wat reeds in September j.l. door mij werd betoogd, t.w. dat de middelen veel te hoog geraamd zijn, thans door niemand meer wordt ontkend.

Wij herinneren vooreerst dat de tabaksbelasting, die op f 18 miljoen wordt geraamd, nog altijd niet in werking is, zoodat daaruit zeker niet meer dan 9 miljoen mag worden verwacht. ⁶⁾ Doch de dividend- en tantiëmebelasting, de registratierechten, de zegelrechten, de vleeschaccijns e.a. zullen daarenboven, te oor-

⁶⁾ Wordt de invoering overeenkomstig een aanhangig voorstel ten minste 1½ jaar uitgesteld, dan is er niets van dit middel te verwachten. Trouwens f 18 miljoen schijnt daarvan, netto, wel nimmer uit te krijgen.

deelen naar de opbrengst in de laatste 4 maanden van 1921 en de eerste drie maanden van het loopende jaar, zeker te zamen f 24 miljoen achterblijven bij de raming. Zoodat gezegd resteerend tekort van f 30 miljoen, tengevolge van meer uitgaven en minder ontvangsten dan in September voorzien werden, allicht (rekening houdende met eenige meevallers) tot een f 80 tal millioenen zal stijgen.

En 1923 ? Er is natuurlijk nog niets van te zeggen, of dit, dan wel een ander, kabinet dezen zomer reeds het mes zeer diep in de begrooting zal zetten. Indien de ontwerpers der begrooting er zich toe beperken om de begrootingen niet met nieuwe zaken te belasten, dan zal het tekort van 1923, zelfs al komt de grondbelastingherziening waarvan f 20 miljoen verwacht wordt nog dit jaar tot stand, zeer veel hooger zijn dan dat voor 1922. Bij de in September j.l. gegeven raming van het tekort van 1922, heeft de Minister van Financiën dit in niet onbeduidende mate kunnen verminderen door eenige posten, die tot dusverre op den gewonen dienst voorkwamen, naar den buitengewonendienst over te brengen (en wat de ontvangsten aangaat, met een bedrag van ruim een miljoen andersom te handelen). Daardoor is hij er in geslaagd, niettegenstaande er naast de automatische stijging der uitgaven (gevolg van toename van bevolking enz.) nog andere, reeds in wetten vastliggende verhoogingen onvermijdelijk waren, toch het eindcijfer der uitgaven van den gewonen dienst slechts 4.5 miljoen boven dat van 1921 te doen gaan. Dat middel staat hem niet andermaal ten dienste, zoodat thans met de automatische stijging, waarvoor 10 miljoen tegenwoordig zeker niet te veel gerekend is, ten volle rekening is te houden. De nieuwe pensioenwetten zullen in 1923 wel een miljoen of drie meer vragen dan in 1922. En er is rekening te houden met de binnenkort vast te stellen bijdrage van den Staat aan het Ouderdomsfonds wegens de vrijwillig verzekerden, die bij het aangaan der verzekering den leeftijd van 35 jaar zijn gepasseerd. Een bedrag van f 15 miljoen (de helft van wat het in maximum kon zijn als allen die daartoe het recht hadden van de verzekering gebruik maakten) is hiervoor vermoedelijk niet te hoog genomen. Bedenkt men nu voorts, dat al wel vaststaat dat in 1923 ook de Inkomsten- en Vermogensbelasting verre zullen gaan achterblijven bij de cijfers welke voor 1922 nog met goeden grond konden worden geraamd, en dat een achteruitgang met 25 miljoen van de opbrengst dier beide

belastingen de ongunstige verwachtingen niet zoude overtreffen, terwijl er daarnaast op een eenigszins noemenswaardig herstel van de reeds thans zeer sterk achteruitgegane middelen niet mag worden gerekend, ⁷⁾ dan schijnt de volgende becijfering van het tekort in 1923 niet te zwartgallig:

Tekort op den gewonen dienst van 1922 van . . .	80	miljoen
automatisch accres der uitgaven in 1923 . . .	10	„
pensioenwetten meer dan in 1922 . . .	3	„
bijdrage vrijwillige ouderdomsverzekering . . .	15	„
mindere opbrengst der middelen dan in 1922 . .	25	„
verhooging der bijdragen aan de gemeenten (in 1922 ten laste van de crisisonvangsten gebracht)	13	„
totaal	146	„
Hiervan komt in mindering, indien het ontwerp tot wijziging der grondbelasting — wat niet waar- schijnlijk is — in het jaar 1923 in werking is . .		
als het staatsbedrijf der posterijen zich in '23 geheel bedruipt	5	„
wat de tabaksbelasting meer dan 9 miljoen geeft over een vol jaar	memorie	„
te zamen rond	25	„
blijft een tekort van	f 121	„

Gegeven onzen tegenwoordigen belastingdruk, staat het wel vast dat er van dat bedrag niets of althans geen noemenswaardig bedrag door nieuwe belastingen kan worden gevonden. En kleine, aan omvang en doeltreffendheid van den Staatsdienst niet afdoende, bezuinigingen over de geheele linie kunnen hoogstens een 10-tal millioenen doen besparen. Waar echter tegenover staat, dat het hoogst twijfelachtig is of in 1923 wederom zal kunnen

⁷⁾ In de Millioenennota van Sept. 1921 maakte de Minister van Fin zich daaromtrent nog illusies. Echter waren de opbrengstcijfers van registratierechten (met name overgangsrechten) en zegelrechten (met name beurszegel) in 1919 en 1920 zoo volstrekt abnormaal, dat terugkeer — al was het maar halverwege — tot zoodanige cijfers door geen deskundige op goeden grond kan worden verwacht. Niet slechts waren de overgangen in de tijden van stijgende prijzen buitengewoon talrijk doch zij hadden ook plaats tegen prijzen die niet licht weder behaald zullen worden tenzij wij een hevige inflatie mochten aanschouwen.

worden gerekend op de f 15 miljoen aan belastingen, welke voor het leeningsfonds worden geheven doch voor de verplichte uitgaven daarvan niet noodig zijn; gelet op de samenstelling van die inkomsten waarbij de opcenten op de inkomstenbelasting een belangrijke rol spelen, zou veeleer de vrees moeten rijzen, dat aan dat fonds uit de gewone inkomsten een toeslag zal moeten worden gegeven als voorzien in artikel 15 van de laatstelijk gewijzigde regeling van dat fonds, ware het niet, dat het fonds uit de vette jaren nog een reserve heeft.

Genoeg om duidelijk te maken, dat in de eerstvolgende jaren zelfs van een, maar op eenige tientallen van miljoenen na, sluitende begrooting geen sprake kan zijn, als niet in alle richtingen terug wordt gekomen op de grootere uitbreidingen, welke in de jaren 1918—1921 aan bijna alle takken van staatsdienst is gegeven en niet onderzocht wordt, of ook takken van dienst, die niet zijn uitgebreid, doch alleen wat de traktementen aangaat duurder werden, kunnen worden ingekrompen. De buitenlandsche zendingen en consulaten, de rechterlijke macht, met inbegrip van de militaire rechtspraak en de raden van beroep, de rijkspolitie, het gevangeniswezen en rijkstuchtwezen, het binnenlandsch bestuur, het armwezen, het onderwijs in al zijn geledingen, de militaire uitgaven, de dienst van de inning der belastingen, de uitkeeringen aan de gemeenten (die als reeds met f 13 miljoen verhoogd in de becijfering zijn opgenomen, de waterstaatsdienst, de burgerlijke luchtvaart (jongste kind van zich rijk wanende ouders), de spoorwegen, de Posterijen, Telegrafie en Telefonie (boven reeds als zich zelf bedruipende aangenomen, doch die weer als van ouds inkomsten kunnen gaan geven) de kosten van voorlichting der nijverheid (in 4 jaren meer dan verzesvoudigd), die van voorlichting van den handel, idem meer dan vertienvoudigd, die der visscherij, de arbeidsverzekering, de volksgezondheid (incl. het woningwezen de werkloosheidsverzekering en eindelijk de subsidiën aan de West-Indische koloniën), ze zullen allen een niet onbeduidende veer moeten laten, wil men tot den toestand komen, dat er niet veel *schijn*kapitaal moet worden vervaardigd om het gat te stoppen.

Het zal ongetwijfeld een uiterst moeilijke taak zijn om bij elken tak van dienst uit te maken wat het minst noode zal worden gemist.

Wanneer de besnoeiingsplannen worden gepubliceerd, zal er

ongetwijfeld — evenals wij zulks in Engeland zagen, en vermoedelijk nog veel erger — een storm van bezwaren opgaan. Van letterlijk elken tak van dienst zal worden betoogd, dat daarvoor reeds nu veel te weinig wordt uitgetrokken en dat het misdadig is daarop nog te beknibbelen. Dat iets bereikt wordt kan men zich slechts voorstellen, als een krachtige regeering (hetzij dan de tegenwoordige, nadat zij zich het zand uit de oogen heeft gewreven, dat thans nog daarin is uit den tijd, toen zij den ganschen kop in het zand hield om het financieele gevaar niet te zien), hetzij een nieuwe, met een afgerond voorstel komt, dat als een compromis wordt voorgesteld dat in zijn geheel te aanvaarden of te verwerpen is. Een grenzenloos ondankebare taak is er, vooral voor de betrokken regeering doch ook voor de partijen die zich hun verantwoordelijkheid bewust zijn en de regeering steunen, weggelegd. Een zeer belangrijk deel van de natie zal niet inzien, dat tegenover de offers, te brengen in den vorm van besnoeiing van allerlei diensten waarvan men het genot of voordeelen heeft leeren waardeeren, van allerlei gemakken, die men reeds niet meer waardeerde, doch zulks weer zal gaan doen, als zij zijn verminderd, *als eenig alternatief staat: een Papierwirthschaft*, als die, welke bij verscheidene onzer bureu bezig is de natie te gronde te richten, eerst door vernietiging van de beste vertegenwoordigers van de cultuur, en vervolgens ook van hen, die nog het langst kans zagen hun levensstandaard op te houden ten koste van het nationale vermogen. Niet spoedig kan men van breede lagen der bevolking verwachten, dat zij gaan inzien, dat men met het aanwijzen van de stokpaarden van een ander, als komende voor afschaffing het eerste en het meest volledig in aanmerking, er niet komen kan, zoolang die ander ook nog iets te zeggen heeft en juist zoo over uw stokpaarden denkt; en dat slechts door de stok van alle paarden, zoal niet geheel dan toch in hoofdzaak, evenredig in te korten, kan worden voorkomen, dat het gansche escadron naar een afgrond draaft, waarin het te pletter valt. Vermoedelijk zal alleen het nageslacht in groote meerderheid hulde brengen aan wie den moed hadden zich voor de vooruitstrevende dieren te werpen, ten einde de berijders alsmede de aanhitters *allen tegelijk* tot bezinning te brengen; het nageslacht, dat den afloop zal kennen van hetgeen thans in de meeste naburige landen op financieel en economisch gebied voor levensgevaarlijks geschiedt.

Moge het land, dat op de oorlogskaart, ondanks alles, een witte

enclave wist te blijven tusschen al het zwart dat oorlogvoerende landen aanwees, óók zonder kleur blijven op de kaart, die eenmaal zal weergeven de landen bezocht door de ellende van een staatsbankroet in zijn ergsten vorm n.l. dien van een tot een belachelijke fractie zijner oude waarde teruggebracht ruilmiddel.

Ten slotte eenige opmerkingen omtrent de kaspositie van den Staat. In gewone tijden heeft deze nimmer tot zorg aanleiding gegeven. Was men het er eenmaal over eens dat een uitgave door leening kon worden gedekt, dan waren de zorgen deswege van de baan. Ons land behoorde tot de landen waar betrekkelijk weinig van het staatscrediet gebruik werd gemaakt. Na de groote conversieleening van 1895/96, die geen nieuw geld bracht, hadden wij slechts de leening van 1898, welke geheel ten laste van Indië kwam groot f 57.518.000; die van 1899 ten bedrage van f 5.426.000 welke geheel aan de Maatschappij tot Exploitatie van Staatspoorwegen werd afgegeven tot betaling van de lijn Leiden-Woerden, de leening van 1905 groot f 43.365.000 welke wel geheel voor rekening van Nederland kwam, doch waarvan de opbrengst aan Indië werd uitgekeerd als een afbetaling op de eereschuld en eindelijk de leening van 1911 groot f 52.493.000 die strekte tot dekking van buitengewone uitgaven van het Moederland zelf. Ingekocht werd van de staatsschuld van 1896 (incl.) — 1913 f 60.201.000 millioen nominaal. Een toename mitsdien van de uitstaande (geconsolideerde schuld met f 78.600.000 nominaal. ^{s)})

In de oorlogsjaren en in de eerste jaren daarna is, zooals bekend, een aantal semi-gedwongen en één werkelijk gedwongen leening uitgegeven. Van de laatste werd f 230 millioen tot dekking van de crisisuitgaven bestemd en f 200 millioen voor den gewonen dienst bestemd. Zooals uit de becijfering op bl. 369 blijkt is echter in werkelijkheid voor het oogenblik omtreeks 123 millioen daarvan voor de crisisuitgaven niet noodig gebleken en gebruikt (zij het niet officieel aangewezen) voor dekking van tekorten op den gewonen en buitengewonen vredesdienst.

De ontzaggelijke opdrijving der buitengewone uitgaven van den Staat, waarbij nog komt het verstrekken van credieten aan Frankrijk en Duitschland, die niet over de begrooting gelooopen

---

^{s)} Het ten laste van Nederland loopend bedrag nam met f 38.785.000 (nominaal) toe.

zijn, heeft tengevolge gehad dat, niettegenstaande er in Mei 1920 (leening 1919) ruim f 320.000.000 voor den vredesdienst werd geleend, het wekelijksche verslag van den toestand van 's Rijks schatkist thans cijfers van vlottende schulden te zien geeft, als zelfs in de oorlogsjaren niet voorkwamen.

Op 3 Januari 1922 bedroeg de vlottende schuld van het Rijk 845 millioen, waar (behalve credieten aan Frankrijk en Duitschland) tegenover stonden voorschotten aan Nederlandsch-Indië ten bedrage van 334.6 millioen en aan de Nederlandsche gemeenten van 62 millioen.

Wanneer wij aannemen, dat Indië, dat dit jaar reeds omstreeks f 235 millioen uit leeningen in Amerika verkreeg, in 1922 er in slagen zal het enorme bedrag zijner tekorten op den gewonen en buitengewonen dienst van dit jaar geheel zelf te leenen of in Indië op te nemen, zoodat het voorschot van de schatkist aan Indië aan het einde des jaars niet grooter zal zijn dan bij den aanvang, dan zal na aftrek van het bedrag dat Nederland bereids consolideerde, (reëel ongeveer f 141 millioen) de vlottende schuld op 31 December dezes jaars vermoedelijk een milliard ⁹⁾) bedragen. Immers volgens de begrooting gelijk die aangenomen is, bedraagt het tekort op den buitengewone dienst ongeveer f 202 millioen; in werkelijkheid zal echter niet onwaarschijnlijk f 90 millioen meer noodig zijn, omdat met de $\pm$ f 97 millioen voor voorschotten en premieën in zake het woningwezen uitgetrokken, zeker niet zal kunnen worden volstaan, gelet op de groote bedragen in vorige jaren toegezegd, doch nog niet opgenomen (in het begin des jaars ongeveer f 180 millioen). Voorts is er dan nog te rekenen met een tekort op den gewonen dienst van omstreeks 75 millioen, zoodat het cijfer der vlottende schuld (bij de bovengenoemde gunstige onderstelling omtrent Indië) aan het einde des jaars allicht f 1075 millioen zal bedragen minus hetgeen de Staat dit jaar nog zal vermogen te consolideeren. Door Prof. Bruins is in de Economisch-Statistische geschriften van 21 Dec. 1921 gewaarschuwd tegen het gevaar, dat de schatkistpromessen, die hoogstens voor een jaar loopen en waarvan elke maand flinke bedragen vervallen, wellicht onverwacht door de houders, *waaronder talrijke buitenlanders*, niet worden vernieuwd, in welk geval er weinig uitzicht is om zoo groote bedragen

---

⁹⁾ f 845 millioen minus 141 millioen doch vermeerderd met f 300 millioen en 65 millioen f 1069 millioen.

opeens in het binnenland te plaatsen, dat trouwens, mocht er weer eenigszins een opgaande lijn te zien komen bij handel en nijverheid, zelf van het schatkistpapier dat het thans houdt, een belangrijk bedrag zal opzeggen. Wie de eenige is, die in zulke gevallen aan geld helpen kan, al is het dan ook geld dat voor het doel geschapen wordt en strekt om het bestaande geld in waarde te doen dalen, behoeft haast niet gezegd te worden; de Nederlandsche Bank zal in zulk een geval, hoe ongaarne ook, niet kunnen laten den Staat te helpen, al is het dan ook ten koste van ons geldwezen.

Er is dus alle reden dat de Regeering zich niet door het succes der Nederlandsche leening in Amerika en Nederland in slaap laat sussen. De opbrengst van die leening is reeds geheel opgeslurpt door de nieuwe kasbehoeften van den Staat sedert 1 Januari van dit jaar. Na aftrek van de voorschotten aan de koloniën bedroeg de vlottende schuld op 2 Januari ruim 510 en op 10 April ruim 518 millioen; brengen wij de voorschotten op de Inkomstenbelasting aan de gemeenten voor beide data in aftrek, dan vinden wij voor 2 Januari f 448 en voor 10 April 433 millioen. De leening van f 150 millioen nominaal is dus op een gloeiende plaat gekomen en de waarschuwing, ook door Professor Bruins geuit, dat de Staat *ook zijn buitengewone uitgaven* sterk moet inkrimpen, ten einde van den vulkaan af te komen en niet steeds dichterbij den krater te komen (uit welken wel geen vuur maar een niet meer te stelpen stroom van bankpapier over de natie kan nederstromen) blijft ten volle van kracht. Het eenige lichtpunt schijnt, dat inzake het Woningwezen na dit jaar voor de Schatkist het ergste achter den rug zal zijn. Maar ook het bouwen en verbouwen van millioen aan posterijgebouwen, kanalen en oorlogschepen en aan andere zaken — hoe nuttig ook in gewone tijden, hoe productief ook op den langen duur — maar die geen zeer spoedige vermeerdering van goederenproductie medebrengen, kan gemakkelijk leiden tot een rampzalige verslechtering van onzen gulden en verlies van onze thans nog hoogstaande credietwaardigheid in binnen- en buitenland. Kortweg ontzettend is dus de verantwoordelijkheid van degenen, die over de beperking van de Rijksuitgaven, zoo gewone als buitengewone, in de eerste plaats te beslissen hebben.

ANT. VAN GIJN.

Den Haag, 19 April 1922.